

A kivitelezésnél igen gyakran alkalmazzák az ütemezett megvalósítást. Ennek egyik oka az, hogy a társadalmi igények állandó mozgása folytán fejlesztésre mindig lehet igény, másrészt igen gyakran nem áll egy ütemben rendelkezésre a teljes beruházási összeg.

Az üzemeltetés és működtetés nem mutat különlegesen eltérő jegyeket a hazai gyakorlattól. Általában egy főigazgató irányítja a különböző szakterületek vezetőiből álló igazgatótanácsot. Az egész napos üzemeltetés igen gazdaságosan, hatékonyan zajlik. Közös hőközpont, konyha és kiszolgáló egységek működnek teljes integrációban.

Természetesen az egész napos üzemmenet közben megoldják a takarítást és karbantartást is.

A tapasztalatok alapján megállapítható, hogy az a mintegy 300 magyarországi alapfokú közintézmény, amely az egész lakónépesség oktatási, nevelési, művelődési közösségi, sport és szabadidő igényeit integrált szervezettel elégíti ki, helyes úton jár. A magyarországi alap- (és részben középfokú) intézményhálózat fejlesztésének változatlanul ez a korszerű útja.

SETÉNYI JÁNOS

TORSTEN HUSÉN AZ OKTATÁSKUTATÁS JÖVŐJÉRŐL

A svéd oktatáskutatás doyenje Torsten Husén, az első svéd pedagógiai intézet létrehozásának 30. évfordulóján, 1986 szeptemberében beszédet mondott, amelynek írott változata 1987-ben jelent meg.¹ A "doctor emeritus" beszéde kísérlet arra, amit az angolok stocktakingnek neveznek: számvetés a hatvanas és hetvenes évek reformhullámainak elültével az oktatáskutatás kényszerpályáiról, mai szerepéről és lehetséges jövőjéről.

1. A politika felfedezi az oktatáskutatást

Beszédében Husén nagyon tudatosan kapcsolta össze az oktatáskutatás meglepően gyors szervezeti növekedését és az oktatáspolitikai második világháború utáni összeurópai felértékelődését. A tudományág eredeti, szerény kezde-

¹Torsten Husén: Utbildningforskning i Sverige — ett 30-årigt perspektiv. In: Forskning om utbildning 1987. No. 1.

teit a következőképp jellemezte: "A napokban múlt harminc éve, hogy az ország első tanárképző főiskolájának pedagógiai intézete megkezdte működését. Az intézet először egy szobából állt, egy ma már lebontott barakkban. 1953 őszén anyagi lehetőség nyílt arra, hogy egész Stockholmban egy pedagógiai professzori státust létesítsenek... A professzort igen sok munka terhelte, mivel az ő feladata volt az összes tanár szakos hallgató oktatása és vizsgáztatása... Az új intézet első nagyszabású munkája az állami neveléslélektani intézet rendelkezésére készült."

A gyors szervezeti növekedésnek induló tudományág húzóereje tudományon kívüli volt: a megélénkülő kutatások mögött az 1945 óta folyamatosan tevékenykedő, szociáldemokrata befolyás alatt lévő iskolareform-bizottságok álltak.

2. A politika és az oktatáskutatás összefonódása

"A svéd oktatáskutatásnak az 1940-es évek közepétől az 1950-es évek közepéig tartó áttörési korszakáról nemrégiben írtam... Az áttörést csakis a hatóerők és gondolatok azonos időben hatása és nem kevésbé a közreműködők hozzájárulása tette lehetővé. Bizonyos feltételek már a harmincas években és a háború elején létrejöttek. Volt például egy állami jelentés a társadalomtudományok kutatási helyzetéről. A háború befejeződése egyúttal az anyagi lehetőségek azonnali megnövekedését jelentette, »virágkor«-hangulatot idézett elő és alapot adott a reformeufóriára, amely közepette nem tették fel a kérdést: miként fogalmazhatjuk meg racionálisan a Tudomány tennivalóját, hogy az a társadalom, az emberiség és kiváltképp az oktatásügy hasznára legyen. Sohasem volt jobb oktatásüggyel foglalkozni, mint az ötvenes évek közepén és az azt követő néhány évtizedben... A politikusok, szülők és tanárok hittek a Kutatás hasznában, az iskola átalakítását, jobbítását várták tőle. Megragadom az alkalmat, hogy újból emlékeztessenek: kutatáson szinte sohasem oktatáskutatást, hanem neveléslélektani vizsgálatokat értettek. A szociológia akkor még nem volt egyetemi tantárgy és az iskolaügy egészében véve kevésbé érintkezett a többi társadalomtudományi területtel."

3. Kölcsönös csalódás mint a jelenlegi helyzet diagnózisa

A politika végül is a saját logikája szerint véghezvitt reformok legitímálására használta fel a tudományos kutatást. A reformeufória elmúltával törvényszerűen felszínre kerültek a korábbi konszenzus mögött megbúvó fe-

szültségek, és ma már Svédországban is a politika és a tudományos kutatás közötti bizalmi válságról beszélnek. Husén így jellemzi a helyzetet: Amikor az ember egyszerre kutatóként és "fogyasztóként" is éli mindennapi életét, rendszerint utólagos bölcsességgel kénytelen megállapítani, hogy mindkét "fele" meglehetősen naiv elképzeléseket dédelgetett arról, hogy milyen értékekkel bírnak a kutatások a társadalomban és az iskolában. A kutatók "érdeknélküli", "objektív" tényeket alapoztak meg, melyekhez a döntéshozóknak nem kellett alkalmazkodniuk. A kutatók igen gyakran aggódhattak "tényeik" felhasználása miatt, hogy a problémafelvetés nehézségeit már ne is említsük. Így fájdalmas tudatossággal igyekeztek a leginkább körülhatárolt problémákat megvilágítani.

Ennek megfelelően az iskolareform-bizottságokban elvárták, hogy az adott-ságok differenciálpszichológiai vizsgálata irányvonalat adjon a tanulók tanulmányi lehetőségeinek kiválasztására és egyáltalán arra, hogyan kell őket differenciálni.

Ezután még jó darabig, egészen a hetvenes évekig húzódott az ügy, mielőtt szisztematikusan vizsgálni kezdték volna a politika és kutatás viszonyát, mint pl. Henry Aaron, "Politics and the Professors" c. munkájában vagy a Harvardon működő Carol Weiss alapvető műveiben.

Mély benyomást tett rám az erről való beszélgetés Anthony Crosland-del, Nagy-Britannia hatvanas évekbeli oktatási miniszterével. Maurice Kogan provokatív kérdést intézett hozzá: miért nem várt a komprehenzív iskolák tervét tartalmazó, az iskolahatóságoknak kiküldött körlevelével. Crosland válasza megvilágítja, mennyire értékelte a politikus a kutatás által elvégezhető feladatokat:

"A kérdésből következik, hogy a kutatás képes megmondani, hogy milyen célokat kell követni. De nem képes. A komprehenzív reformba vetett hitünk az oktatásra vonatkoztatott egyenlőség, esélyegyenlőség és szolid differenciálás alapvető értékítéleteinek terméke volt. A kutatás segíthet céljaid elérésében... De a kutatás nem ad választ arra, hogy kell-e a komprehenzív reform vagy sem, ez egy alapvető értékítélet függvénye."²

A megnövekedett várakozások közepette elkerülhetetlen volt a csalódás... Élénken emlékszem egy 1974-es repülőútra, amikor a korábbi német oktatási mi-

²In: Maurice Kogan: The Politics of Education. Penguin Books 1971. 190. p. Husén meglehetősen szelektív módon emlékezik, Crosland ugyanis így folytatta: "Akárhogy is, Önnek emlékeznie kell, hogy azért nem egy »tabula rasa«-ról indultunk. A svédek már néhány éve csinálták ezt és sikerült Husén professzort a Curzon Street-re hívni, hogy konzultáljon mindannyiunkkal. Ő teljesen mellettünk állt, mind törekvésünket, mind pedig eljárásunkat illetően."

niszter, Leussink indulatos módon adott hangot csalódottságának, amiért, nézete szerint, a kutatás oly kevéssel járult hozzá a német oktatás megjavításához. Leussink, eredetileg metallurgus, a karlsruhei műszaki főiskola professzora, a Willy Brandt-kormányban betöltött minisztersége idején tekintélyes összegekkel növelte a pedagógiai kutatások anyagi forrásait, többek között a berlini Max Planck Intézetét is. "Aber man hat gar nicht erledigt."

Az utóbbi időben egy másik gond is jelentkezett: a társadalomtudományok és így az oktatáskutatás is, olyan embereket vonzanak, akik azonnal meg akarják váltani a világot. Ahogy öreg barátom, Lee Cronbach fogalmazta: "Ezek a kutatók jobban szeretik saját teóriáikat, mint a tényeket."

4. Gondolatok a jövőről

Husén gondolatai az oktatáskutatás jövőjéről nem tükrözik a nyolcvanas évek kutatóinak szkepticizmusát:

"Az oktatáskutatással foglalkozók valamennyien ismerik a megkövesedett, akadémikus neveléslélektani kutatással szemben felhozott vádat, hogy az, elefántcsonttoronyának visszavonultságában, túlságosan elszigetelődött és igen kevés hasznot hajt az iskoláknak.

Azt azonban talán nem kell külön hangsúlyozni, hogy az alapkutatások mennyi mindennel járulnak hozzá a nemzetközi tudásalaphoz... Az alapkutatás olyan talajvízes kút, amiből nem lehet annyi vizet merni, hogy kiapadjon. Meg kell szilárdítanunk az alapkutatást, ami azt jelenti, hogy mi, kutatók a "hosszú gondolatoknak" szenteljük magunkat, perspektívát teremtve, míg a "rövid gondolatokkal" a politika-orientált kutató vagy az iskolai gyakorlati munka vizsgálata foglalkozhat.

Az akadémiai intézetek jelenleg olyan szerény anyagi lehetőségekkel rendelkeznek, hogy képviselőiknek különféle szervezeteknél sokat kell "koldulni" olyan munkára, amelyek gyakran fényévnyi távolságra esnek az alapkutatásuktól.

Úgy gondolom, hogy az oktatáskutatás politikai felhasználását a gyakorlatban "middleman"-ok közbeiktatásával kell intézményesíteni. (Middleman-nak a politika elemzőit hívta Martin Trow.) Feladatuk a szempontok és kutatási eredmények közvetítése lenne a kutatóktól a politikabonyolítókon át egészen a döntéshozókig. Szükség lenne továbbá tudományos újságírókra is, akik a politikusok és a szakmai közönség körében népszerűsíteneék a kutatási szempontokat és eredményeket.

Talán paradoxonként hat, de az ember nem az oktatás által lesz kutató, hanem már a kezdetektől az... Az oktatáskutatásban szükségünk van más területekre is, mindarra, amivel a közgazdaságtan, az államtudomány, a szociológia tudja a pedagógiai kutatást gazdagítani... Több mint 25 éve kísérem figyelemmel a chicagói és stanfordi egyetemek munkáját. Ami elsőként ragadja meg a megfigyelőt, az az interdiszciplináris együttműködés a különféle társadalomtudományi területek között... Meghökkenítő látni az USA-ban e területen folyó munkát, azt, hogy ennek mennyire kis részét teszi ki az általam "tingli-tanglinak" nevezett kutatás.

Tudományágunkban a kutatóképzés és a kutatási együttműködés folyamatos nemzetközivé tételére van szükség. A pedagógia mint diszciplína sokáig teljesen provinciális volt, ami bizonyos mértékig akadályozta az összehasonlító pedagógia vagy pl. az IEA által ösztönzött nemzetközi együttműködés fejlődését."

Előadását végül egy igen szellemes megjegyzéssel fejezte be Husén:

"Egy kevésbé érdekes kérdés — melyet a tanárjelöltek megszállott aggodalommal tesznek fel — talán még a továbbiakban is megmaradt: hogyan lehet a rendet fenntartani az osztályteremben?"